

Хаагайыстыба көрүнгө
ЭМИЗ ДА КУРУС, ЭМИЗ ДА ЭРЭЛ САНААНАН

Орсйуон бодом хаһаа-
һастыбата—Эрмийк Эрсти-
тин аатынан соьхоз бу-
кунтарез үрэллннэ. Хас
һаһиллэж ахсын түһүмэ-
түһүмэ мунһахтар бу-
дутаһай, тһһһһ, соьхоз
дифференцията ыһгарыл-
дан сүүрү бһһһһһһһһһ
һһһһһһһһһ.

Итнэн атыгтахд уу
нурдун аймгамныт олохнут
долгуна оройуон история-
тыгар ураты минстани
цлар үлэлээн-хамсаан
олорбут соххознутун суох
оттордо. Билигин онтон
атын да буолуон сатам-
мат быһыылаах.

— Ыйлаарынарга тийдирит. Уйбаттан агардас республикатаагы Госкоммушество ыгааына дааны соо онордо—телеграммалар кала тураллар, —дигр савхоз директора Н. А. Филиппов.

Ыйыклар ууханыгар ашорор, сыһоо отделеһе-ларыгар сымдытаалаан ба-ран чочту ыйыппыһлар быһаҕа эһиһтэ итинни. Директор, дьигэр, маһы-ла сыйыаннаан этэрэ эл-бэх буоллаа. Үгүстэр би-линэллэринэн, эриһкэр сөххөһүнү үлэллэргэ мөк-күһүн быраҥ хаалдылар. Ол эрэри кэлин ыһы-лыа мүдүрүйдүтүн өй-дөөхтөрө. Арай кыс-хаар ортото эри-таннары ыһылыны туугун артифо-ро биллибэт. Хабаайысты-ба сыл тахсаар атуу буу-нара, тигээрэ баар. Сөх-хоз дирекцията кэһестэн атыһыһадыһаах 700 тонна отторуттан 500-мэ-тоннатан булуох мурдук-тар. Ону мээстэргэ аһалар, төлөһөр наада. Сүөһүнү-һиһ дьыһа ыһыһат ни-һиттэн онуоха-маһыаха-дээрн сөххөз дирекция-тын састаабын, кини спе-циалистарын оннууан хаалларан эррэгэ сүбэлэ-һиттэр.

Отделенистар хаһаайыстыба араас корунун тал-дыллар. Ол турдук, Чаныр аренданай предриятие-та биир дойдулаастара.

Эрлик Эрнстине аатын
идея колхозунан барарга,
хадардар эмиз «Үрүт
Бүлэ» диял колхоз буо-
ларга билиарыммытар. От-
тон Хаһаһыт одооһонета
билиһнал хаһаһытыһан
ордербут, Колхоздор,
каз да кинигэ тарты-
һыһаах, буолан эбитэ
дуу, коллективнай пред-
приятһанан барыахтара
үһү Дьэ, иһиник дьом
үтүө көһүлэ.

Бидгийн бааны дуолу
үлэстийг үснэ. Ханна да
тийн, араас донумууну
нумаагны тэлэгтэй баан
сыншар суот-учуот дьо
нун көрүүт. Кинээтэр кы
налдалара—сүүн уовна
эгннүртэ сэлдвар срод
стволары ааган таааарны.
Ол эрэ буудуу дуо, анд
олору биарднйаан үлэ
рин, тнмрыны баар ээ. Па
ны үлэстийнэгэ эрилнтер,
атыттарган үөрзөөн бу
дуу, бааачча снрээхтн
бнлааарнмнмт куддуктар.

Вастаан, бизларин кур-
дук, соахон туох баар
баайа-дуола харыкка тыг-
таран нөрдөрүллэр. Ол
көһинтөн хас бириднн от-
деленинан үлэһинкэ тах-
сар үлэ сыла, стаба та-
һаарыллар. Онтон баар
үп-ас ити стааһа (сылга)
үдлөрүсэлэр. Итинэн биир
сылга ортотунан төбө суу-
маллаах пай тахсара чуол-
кайданар. Сыйынгы, эрдэ-
тэбэ аарыһтарынан, биир
сыл үдэлэбэт иһинэха
буһа доһуһан 238 сымт.
тиксэбэт. Ити хас бириднн
иһин үдэтнн сарыһгар тө-
гүлэһимит. Оһно тиксэбэт
сууһатынан үдэлэт сүөһү-
нн, ол тахсыбат түбөл-
төһүгэр этинэн пай ылар.
Судургутутан быһаардах-
ха, итинэн:

Итгнннх аадан уруутатан пенсннердарын пайдартын холхонна, холхонн үлэллэбт, стантарыннан нөрөн бннхаврдыттар, олүүлэбттар, Онуоха сол түбэ-лнннхөрөн солхон 1000-тан лалпа талсар, снлгыта, мннба хайн-үйн тунаан-нахтарга бөрнлннбт, 10-

тан 20 саяга дээрн үлээлээбитэртэ тыхагас, 20-
тан 30 саяга дээрн үлээ-
стайтаахтарга тыхагас
уонна тигэлэ биз, 30 саяг-
тан үелэ буулгавана бо-
рооску, тигэлэ биз уонна
тыхагас тикээр абит. Ос-
со биэр снэрдээх быһаа-
рыныг ылымчыттар, 20-
тэн итэвэлэ суох сүл со-
хона үлээлэн баран атыг-
тэрилтэлэргэ көсүүт дьон-
но тыхагас олүүлээбиттэр
Атыттар курдук матарба-
тахтар, Соххоо киин ап-
паратыгар үлэлин сымдыар
спецалистарга бары от
Делегачлар үлээстэн пай-
дарын биэрэр буолбуттар

Пааны үлээстийн, от-
делениеларга өлүүлээний
хадаардар холбоурдагыг
хөрөөгүй. Хадаар нолхоо
форматын талбыт. Онон
сирн-уоту, технианы ту-
нааны балагча судургу-
буулсу. Манна агын н-
видиэнтэри кытта тусрах-
таах культууралары үүнэ-
рийн киинигиргэ быһаа-
рыммыттар. Онон ыһыг
техникатын барытын ха-
даардарга туран бнэрбит-
тэр. Онон барыта 32-гэ-
тивйэр тыа-хаһааысты
банаай соһор уонна хол-
бонор техникаламмыттар
Ону тас өртүнэн 13 авто-
машина араас керүүп-
баар, ол киһигэр автобу-
с кытта, ол онугар, холо-
бур, совхоз киин маста-
рыккыһа туох баар обо-
рудованиеларын холбо-
лорго хаалбыт. Чаһырдар
хайахсыттар итилэр ону-
ларгыг атыллан (тех-
никадан, харчынан) ком-
миссариаланыах курдук-
тар. Хадаарга, сии эми-
атын отделиениеларга бу-
ларыны, бааһынай ха-
һааыстыбаларынан ба-
рааччыларга уонна пен-
сионердарга пайдарын ту-
та тутулуга суох бнэр-
иппиттэн, 7 иһисэхэ и-
миссия тэриллэн үлэти-
сараалаабыт. Совхозка ди-
ректор Н. А. Филиппов
председателлэх киин при-
ватизационнай комиссия-
даахтар. Онон бу отдел-

инеттан прои нийн киор-
бит.

Пан үйлэстийг уулсай муниых дүүдүдүр аһаан минээ турбатах. Маны ол-бу араас «мичайа» суох соххоз приватизационнай комиссията, дирекцията бһаһаарбыттар. Бидитин сүтэрин үлэтэ ыһтыһалар бары отделеһиһалар пред ставителлэра кыттыһаах.

Совхозка ордун мян-
ныхкышпах адынабыт. Ол
ини бу группа пайга мы-
тыстылат. Уорсайнан,
хастын да сүөһүнэн үү-
дэрэн ылы улаханнык
контуроолланар. Арай
пайдара тоһо тахсарынаа
бааһинай ханавыстыба-
тын бараччылар ылал-
дар. Ол инитер бир-икки
сыл үлэлээбиттер этина-
арэ муғурданыхтарын
сеп. Совхозка бааһинай
нан барбыт атыттарга хо-
лоотоххо, адыях даҕаны
Оноу билигингита , техни-
каттан өлүү чаас кордооч-
чу суогун тэгэ. Билигин
совхозка үлэлээччилэр
пайдара акцияларга табая-
раллы диге сабадалыйл-
лар. Бу нымыс формань
туһанарга сүбэлчиллэр
эбит. Кырдьыга, бары пай-
дарыгар сүөһүнэн ылал-
лара табыллыа суох кур-
дук.

Улахан ханайиёстын итгэлийг тэргэж байгаа дуулал ялан, нийслэлтэй хамт хамт олгох зорилготой дүн захираагчид. Нийслэлтэрийн ханайиёстын захираагчид тэднийг эрхлэр. Холбоо, Хадгараа холбоо, председател, бухгалтер, урсгал, нийслэлтэрийн талын талын, атын үлэ шат талын бичигтэрийн.

Онон үлэтинэн-хамна
һынан урукку сымлар
республикада тийэс
иш билибит Эрилин
Эристин аатынан санхо
үрэллэнэ. Киш дэһиллэ
тибэттэр тиэсбэттэр су
лу тобулунар түбүг
түстүлэр.

С. СМЕРНИКОВА

Редакцияба сурук
ХАХЫЙАХХА ЭРЭЙ
ЭНЭРДЭСТЭ

Чурапчы оройуонун дьа-
һалататын бийлыгы Н. С.
Сивцев, народнай депутат-
тар оройуоннааҕы Сэбиэт-
тарын председателэ А. А.
Захаров, оройуон Сэбиэт-
тин депутаттара билигин
кыһалҕабытын болрохтобу-
малыхтара дэҥи эрэни
суруйабыт.

Киры удистантары са-
йышлары программаты
гар сон түбөһиннэрон Ха-
хылах бөһүлөгэ туулу-
бута. Билигин манна ба-
рыта 76 бымбардааччы,
53 өбө олорор. Комсомол
райномун бөһүлөһиннэ
манна бастаан комсомоль-
ский десант олохсубута.
билигин да манна улса-
эдэр дьон олоролор. Ха-
хылах кэрэ айылбадаа-
был, сайдар кэскиллэһин
туйуна маннай утаа оро-
көтөбүллүүдөөхтик өтэл-
лэра.

Билигин олоор дьа-
ларбит, оскуолабыт, дет-
садыт, маданыыммыт, ба-
лыһабыт, спортзалбыт
котельнай кыһайа оттуу-
лубакка толгон тураллар.
Кыс хаар ортого ханна да
ноһон барар ымакхыт да,
санаабыт да суох. Тимир
оһох туруортаан түһүк
тирбитинан турба таһаар-
таан, олору оттон уюнна-
валентроприбордарынан сы-
лытынан олоорбут. Оттон
ол баһаарыйай өргүтүн
ол кутталдаах. Бу ы

5 күүнүгүр дөтсэдкя сьлд-
дьяр саястаах ого ийэтэ
хотонугар тахсыбатын кэн
нэ уокна быыдыанна. Арай
котельнай оттуллар, дөт-
сад үлэлиир буоллун—бу
кырачаан кини бидьтин да
күлэ-үөрэ сьлдьяр буолуох
этэ. Хакыйахха олорор 53
ого ийэлэрэ бийиги кы-
нарабытыгар «ардттан
дыалайбатых саялааччы-
ларга хомойобут-хоргута-
быт. Спортзалбытыгар
«Мырыя» коллективнай
предприятиетын ток этэ
утуллан турар. Дьон ыа-
рымдарына (отгон ол тоң
дыэлэртэ олорор дьонго
элбэх), врач ыаллары кэ-
рийин ээтиир, учууталлар
бшир онук үлэиниллэр.

Саас "Мындалай" байгууллага нь ХХАИХ-ын үйлдвэрлэл, үйлчилгээний хэлтэст байрладаг. Төмөрцөг биеэр эрэг, хөдөлгөөн, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний хэлтэст байрладаг. Төмөрцөг биеэр эрэг, хөдөлгөөн, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний хэлтэст байрладаг.

Телефон, радио тууванал
эго да барыллыбат, ити
биннэхэ сырдык ыра са
наа эрх. Мырманы иттэ
сикхостэнэр рацмбэт
эмиз улааэбат.

Гаражныт умайбыта чөлүгөр түһөрүлүбөт, оңно ананви ажалылыбыт стек ловата төттөрү тизилли

«Врянсксельмаш» аравс модификацнцлаах бурдуг куурд ар коммунестары огторон таһаарар. Ол эрээрн сызана олус үрдэ- ниниттэн дьадайбыт кол- хостар уонна совхозтар олору атымалаар кык- тара суох, оттон биридиг- дээн фермердэр хармаан- нара аминаттаабыта чак- ты. Онон оңоһуллубут мас- сынаадаар атыкка барбак-

Котельная отгуллуба-
на минийх нэгдэн тахы-
мчигатар Соловьев зөв-
лөлгөн дыйналтатан байн-
лыга Д. Г. Батарын со-
ёойгийн бүрхүүруун сал-
банан, олно суудуул ая-
рабыт. Халхатайха мин
солбуулагчыта анхан үз-
лижлэхэ этэ. Бэйбүит ман-
тин оройуон Соёлогчир
талбит депутаттан М. Д.
Никольев бийнхэ кэлэрэ
соёлээсегин үрдүнэ ол
туолбата. Дынгар, бэйбонт
саллаааччыбыт минна үр-
дүтэн олорон дыйнал-
батан тута баянаар,
сонгоох сүлдэртэ туруур-
сан нина этэ. Очоого, ба-
тар, бу курдук мые хаар
орото дэмэтэ-юота, сорох-
нут үлэтэ суох хаалма
суох эгийбт.

Кыра участантар сай-
дымаларытар апаан көрүл-
дүбүт үп ханнык наадаба
туттуулубутун үчүгөдди
балааран бизирбөттөр. Ви-
һисхэ өтөдлөрүнөн, умай-
быт тараманьын чөдүгөр
түһаринга туттуохтаах
үһүдөр.

Энгийн бүдэгтэн Дотсад, спортзал, өсүөл, итхэтэр систематын оноруута үп нэрөргө болуурос көтөхүлүштүүн бадылыкпыт «быйылгы кыгты да быйаарбакса олорон энякты туһунап көптөтөгит» дигэн көбөспөтө.

Кышалжабыт туһунан итинник этэн туран, Хахылах олохтоохторо наныстары болромтодо ыларга көрдөһүбүт.

Хахыяхха туспа счег
эһыллытын уонна ба-
һытын ааһарыны!

— бөхүөлэк итгээр систематын чөдүгэр түнэрингэ 1993 сыллаагы оро-
буон бюджетыттан үн
доруулаууте;

— дээрх объектарга туруурлуулгах терман-
скай олохтору суналлы
адалтарыны уонна ту-
рууртарыны;

— автобус — издизэлэ, биирдэ Хахыбахтан дьону ыларын уонна адалан бизэ-
ратын олохтообуну.

— бааньыкпыт улазэ-
бэтнэн, график быһыы-
тынан дьону Мырыла
бааньыгар идээн суу-
нарыллы олохтоһуна;

— уу тийэр автомашинаны
Хажылах бөһүлэгэр
бастайааныг туруорууну.

— биднийг бөгөөд элэлтийгэр итгээр систематай тонгууттай тахсыг өрсөлдөгчтэйгээр авран нэрүүлж уонна онгохыг бургуйдаахыг сөтөөх зэвсэгтэнсээ тэрдүү бөгөөд онгохыг гэдэгнийг.

В. ТРОФИМОВА, Ф.
СЕДАЛИЩЕВА, М.
СЕДАЛИЩЕВ, С.
ЯКОВЛЕВА, А. ЗАХА-
РОВА уо. д. а. барыта
49 кнн илии батта-
бэт.

СУНТААРДАР ҮӨРЭНЭЛЛЭР

Бу ий бастаагч нэгдэ-
лтэвтэйг саадлаан Ойбу-
луунга утуу-субуу Сун-
таар өрөйхөнүн делега-
циалара сэлдэнтэлэаты-
лар Ыраахтай сэлдэр
малдэнттар сүрүү сыл-
дарынэн маннаагай бэл-
хэний халаагыстыбалар
үлэлэрин хамнаатарын бэл-
сийн буолла.

Од да нинн буолуо, бас-
тамынан «Сунтаар» сов-
хоз экономистара, бух-

галтердара кэлэ сырыт
тылар. Иккинчиз, сель
советтар председателлэрэ
пөһөндүн баһылынтара
кылдыттаатылар. Кини
лэр А. Н. Сысоя
тны, Е. И. Седалищев, Р.
С. Парашков сүөгүнүн.
В. К. Ефремов бурдугу
нан дьярыгырар хаһа
п-бастыбаларын үлэстэрин
иһэй-тогон бидистилэр.

М. ГРИГОРЪЕВА.

Н. МИХАЙЛОВ,
Кытаанах нэһилиэгин
дьаһалтатын
сохкумга.

ОЛОХХО, КЭРЭБЭ ТАРДЫНА ТУРУОХХА

Демитрад уобалаћа.

БАРЫЛ

ОРОЙУОН САЙДЫТЫН СҮРҮН ХАЙЫСХАЛАРА

Саха Республикатын Президент М. Е. Николаев «Саха сирэ иһин үйэ алтыһар хамыгар» дьон республика сайдыытын концепцията уонна стратегията булар улахан суолталаах докумуонутар олохуран, суверенитет уонна Российскай Федерацияны кытта сыһыан туһунан принципиальнай этиини, балаһыаньаларын ылыныч, өйөөн туран, оройуонмут иһинки сайдыытын хайысхаларын торумнаабыт. Суолу тобулунарга Саха Республикатын Президентин дьиринник ырытталыбыт, билигин балаһыаньага олохуран олох иһинки сайдыытын, республика норуоттарын кэлэр нэскилларын түгүүр, чопчу хайысханы биэрэр, сыалы-соругу туруорар концепцията төрүт буолла.

Экономической сайдыы

Чурапчы оройуона айылҕа-климатическай, географическай балаһыаньага уустугунан, марахаттардаабынан, дьон-сэргэ олохторугар, айымньылаахтык үлэлииргэр республика үгүс оройуоннарыттан мөлтөх туруктаах. Үгүс сылларга сатыылыыр курааннар, уу нэмчигэ сүөһү, сылгы иһитин сайыннарыыны, сиртэн ытыллар бородууксуйаны үрдэтүүн атахтыллар. Үлэни ылайар, дьаныардаахтык үлэлиир да дьон ымактаахтык, баһылыахтык олохтор усулуобуларга көстүбөт. Онон рынок экономикатыгар көһүү тэрээни кардуннаргар дьон-сэргэ бас билин албах көрүгүн киллэрэргэ, хаһаайыһынааһын ордук табыгастаах формаларын олохтуурга дьулуһаллар. Онон маньык суоллар оруннаахтар.

Бастакыта. Нэһилиэнньэбэ сир дууһанан көрөн орто нуорма быһан өр сылларга туһаныыга бэрлибидиттэн дьон үгүс өртө астынар. Ол эрэри саха киһитэ сүөһүтүтүн, ылыттан ураты туруктаах баай оностор, тирээн каллаһына, толук туттар туга да суох. Көлөһүүн тодор, ас-таһас таһаарынар сирэ иһин бас билинэ буолбатах. Дьэ ол иһин Президент бэйэтин концепциятыгар тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатын оңоруунан дьарыктанар олохтоох дьонго сирин чааһынай бас билинэ биэрэргэ этэр. Онон сирин чааһынай бас билинэ биэрэр туһунан Сокуон ытыллара наада.

1993 сылтан көдүүстээхтик уонна уһун бөддьөххө туһанар коллективтарга сирин сүдүргүтүү уонна бигэ эрэлээхтик биэриэххэ. Бу иһиттэн, оройуонга баар балаһыаньага олохуран, хаһаайыстыбалар биридии үлэһит-тэригэр тинсэр 10-нуу гектар сирдэрин учуоттаан баран, ордор сирдэри анал сир фондатыгар киллэрэн туран, совхозтарга, коллективнай хаһаайыстыбаларга, биридиэлээн дьонго аренда усулуобулатыгар биэриэххэ. Бу суолутар оройуон иһинки олохтоохторун нэһиликтэр (төрүттэриппэ) сирдэллэрин ситиһэххэ.

Иккинчэ. Олохтоох былаас органнара иһинэхэ үлэлиир уонна сөптөөх төлөбүрү ылар, дэлэй дохуоттаах буолуон бадарар уонна ону ситиһиригэр ымаабы биэрэр усулуобуһаны тэрийиэхтэрин наада. Государственной бас билиттэн коллективнай бас билинэ уонна биридиэлээн киһи бас билитигэр көһүү бара турар. Кистэл буолбатах, совхозна да, атын государственнай, производственной тармактарга да үлэ төлөбүрүн, ылыллыбыт барыһы үлэһиккэ барытыгар тэнини сатаан үлэтиин усулуобуһага дьону иһитириэхтэригэр, байэлэрин кыахтарын толору арыһан үрдүк оңоруумтуоллаахтык үлэлииртэн тэйттэ, эппиэтинэс суох буолла. Тугу барытын уопсай, ким эрэ киһини курдук өйдөөбүн үлэһиккэ кытаанахтык иһинэ. Салгыы маньык сыһыаннан государство көмөтүгэр уйдаран олохтоохпут дьин өйдөбүл рынок экономикатын хаһа да принциптэр сөп түбөспүт, сарсынныга эрэл үөскөспөт. Харытын күүһүнэн баһылыат олоху оңостуон бадарар иһин олохун ыратынан, баа санаатынан бас билэр сирдэллэри, сүөһүлэни-астанын, дьылланин-уоттанын буолар. Киһи сиригэр, сүөһүтүгэр-аһыгар үтүө хаһаайыс буолуохтаах. Оройуонга итинник өй-санаа, быһыны-майгы үөскээн эрэри сирдэммит, сүөһүлэммит баһынай хаһаайыстыбаларга көрдөрүллөр. Ол тыһан баран билинэ тыһыс усулуобуһабытыгар бөлөхтөһөн, нэһилиэн-иһинан түмүсөн (ассоциацияланан) үлэлээһин табыгастаага, көдүүстээбэ нөһүнэ. Онон нэһиликтэриниин тэрини олохтор хаһаайысты-балар баһынай хаһаайыстыбатынан бараллар ордук түмүктээх уонна нэскиллээх. Маньык таһынан нэһиликтэргэ акционеро-ва-о-лохуран хаһаайыһынааһын атын формаларын

киллэрэр сөп.

Атын салаа тармактар (тутуу, мелiorация, сибээс, суолу тутуу тармактара, о. д. а.) баһылыары республикатаагы тармактарын сун-нүүнэн акционернай обществолары, компа-ниилары тэрийиһэ кытталлар. Киһилэр ытынар устаттарынгар, балаһыаньаларынгар оройуон үлэтин-хамнаһын, иһинки сайдыытын туһугар үлэһитин сүрүн соругунан туруо-рулуохтаах.

Үсүнчэ. Производство баһылыарын үлэ-рин киллэрэр, үлэлиир миэстэни таһаарар, прогрессивнай технологияны олохтуур, ас-танас, таһаар аһаан оройуон нэһилиэнньэти-гар атыыдыр предпринимателлэргэ, бизнес-меннэргэ, коммерсантарга табыгастаахтык үлэ-лээһин режимин, приватизациялар объекта-ры атыылаһан ылаалларыгар ордуктаах бала-һыаньаны олохтуохха.

Төрдүчэ. Саха дьонунан сага үөскээн эрэр алмаастан күндү оңоһунтары чопуула таһаарар промышленность салаата оройуонга сайдары-гар күүһү, үбү түмүөххэ. Бу салаага көмүстөн оңоһунтар эмиз баар буолалларын ситиһиэххэ.

Дьон туттар атын да таһаардарын оңорон таһаарар бары саһалаһынары дьиниэхтэриг-эр өйүөххэ.

Бэсчэ. Оройуонга ымаах сүөһү, сылгы, си-бииниэ, дьэ көтөрө биридиэлээн дьонго, баа-һынай хаһаайыстыбаларынгар улам элбигэр. Оңорон таһаарар бородууксуйалара общес-твеннай хаһаайыстыбалар киһинэриннэрэр улаа-тар туруктаах. Онон 1993 сылтан оңоһуулар эти, үтү барытын тэп сыһаага государство (республика) саһааһыгар туттарыахха. Хор-туоппуйу, бурдугу, оҕуруот аһын үүннэрээч-чилэри техниканан, үбүнэн өйүөххэ, сирин төһө наадылалларынан биэриэххэ.

Алтыһа. Үл-харчы, кредит уонна ссуда тут-туллар оруоллара хаһаангытааһар да улаатан-иһар. Онон республикага банк системата ула-рыһытыгар сөп түбөһүннэрэн оройуон ком-мерческой, сберегательнай, о. д. а. баннара дьону миэстэтигэр хааччылар үбү-харчыны түргэниик эргитэр буолуохтаахтар, государст-во кредитин, ссудатын дэлэтиэхтээхтэр.

Оройуон, нэһиликтэр бюджеттара киирэр нолуонтартан үөсүүр. Ити үл олус кыра (12,1 бырыһыан). Онон, атын үгүс тыа оро-йуоннарын курдук, суньүүнэ, республика үбүлээһининэн олохтоот. Правительство 1993 сылтан оройуон социальнай сайдыытыгар үбү быһыл туһаммыт көмөһүтүгэр олохуран булар. Ону бэйэбит иһинки нэскилбидитин учуоттаан, ордуун сытыытык тирээн турар боппуруостары быһаарыыга табатык туһа-ныахтаахтык. Онон салайтаран бу көрүллэр үл 20 бырыһыантан итаһаа суоһун кэлэр сылларга сир оңоһуутугар туһаныахха. Ходу-һаны баһынаһы оностор, нэгэтэр бириди-лээн дьонго, тармактарга ити үбү туһанна-рыахха. Суолу тутууну, электричествоны кил-лэрини эмиз мөлтөпкөнө ытыахха.

Сэттинчэ. Бас билин уларытыллар политика-тын (приватизация, государство бас билитит-тэн хас биридибидит тинсигэ, о. д. а.) дьон туһатыгар мытары ситиһиэххэ, көмүк мүлчү туһаанна суолу-иһин тобулуохха. Онон дьон-сэргэ сүбэтин, өйүн-санаатын түмүөххэ.

Социальной сайдыы

Президент концепциятыгар социальнай сай-дыы чопчу иһинэхэ, нэһилиэнньэ араас араҥа-тыгар туһаайыллан ытылларын, онон үгүс өрүттээх дьаһаллар ытылларын, олох иһ-ини хайысхаларын чуолкайдык ыйар. Пра-вительство ити сыалга көрбүт үбүн-харчытын, атын да өрүттээх көмөтүн тириэрдэн туран, оройуон нэһилиэнньэтин олохун туһаарар үлэни утумнаахтык ытыахха.

Бастакыта. Өлүүнэ өрүстэн ууну таһаарыыта ытыллар баарадай үлэбэ дьаныардаахтык ытыахха. Уу кэлэр суолугар баар нэһилик-тарга ууну олохсатар, муһунар гидротехниче-сай объектары бу үлэ ытыллар көмүгэр, тут-тарары ситиһиэххэ. Үлэ иккис атабынан ууну хоту нэһиликтэргэ тизирдэххэ.

Иккинчэ. Оройуонга убасас оттуунка киирин үлэтин тиһигин быспакка ытыахха. Улахан котельнайдары газоконденсатка көһөрүүнү сэргэ, кыра объектарга, биридиэлээн ылааларга омук сириттэн араллаллар убасас оттугунан үлэлиир дьонго тармактары туруортарынаа нэ-

нэтиэххэ, бу сыалга туттарга ымаааххэ убасас азоту туһаныы үлэтин ытыахха.

Үсүнчэ. 1993 сылтан республикага олохтор дьини тутуу хайысхата, үбүлээһинэ уларыһар. Аны улахан, элбэх квартиралар дьэлэриниин көлүмэ тутууну ытыы сүрүн сорун быһыы-тынан турбат. Билэһин дьэ туттааччыга үбүн үгүс өртүн көрөн, бэйэтин харчытын кыт-тыһынараар, матырыаалын булуутугар кө-мөлөһөн тутууну ытыы соруга турар. Нэһи-лиэнньэ кыаммат арагатын олохтор дьиниин хааччыы уопсай тутуунан салгы ытыы-лыага. Бу хайысха олоххо кииринитин хоһу-таабакка, таһа туһанан, тутууну хоннохтоохтук саһаахха.

Төрдүчэ. Тармактар бас билэр социальнай, олоххо-дьаһахха сыһыаннаах объектарын олох-тоох дьаһалта бас билитигэр, көрүүтүгэр-и-тинигэр биэриниин түргэттиэххэ. Бу хаһаа-йыстыбаны көрөр-харыйар, үлэлэтэр оройуон тармактарга нэһиликтэри хабан үлэлиилэрин ситиһиэххэ.

Бэсчэ. Доруобуһа харыстабыла, үөрөхтээ-һин, культура, спорт—социальнай политика быһыыһа сүрүн хайысхалара. Бу иһэ рынок салаатыгар киллэриилэр ымаага суох, онон го-сударственной характерын, государствен-саллытын илдэ хаалар. Ону таһынан нэһи-лиэнньэ үөрэххэ уонна культурага наадыһы-ларын, киһи доруобай буолуутун хааччыыны государственнай суох, чааһынай формалара баар буолууларын өйүөххэ.

Хаһаайыстыбалар уонна олохтоох былаас органнарын структуралара

Хаһаайыһынааһын формата уларыһытынан, бэйэни-бэйэ салайыһытын олохтооһунан сибээстээн, хаһаайыстыбалар нэһилик таһы-мынан тармактарга бара турар. Бу сөптөөх процесс. Мантан таһаахха сиргэ хаһаайы-һыны сыһыан, нэһилик экономикаын бөдөр-гөһүнэ, бэйэтин көрүүтүтэ, үтүө үтэстэр сайдыылара, оҕону, иччаты иһитигэ ымаа-һын, о. д. а.

Олохтоох дьаһалта нэһилик сирин-уотун туһаныы, олохун-дьаһадын экономикага сай-дыытын иһин сокуонга олохуран эппиэттирин быһыытынан, дьону түмэр, производствоны салайар, социальнай сайдыыны хааччылар араас өрүттээх үлэбэ күүһүрэн, дьириниин иһитиэхтээх.

Былаас представительнай органнара—сель-скэй Сэбиэттэр нэһиликтэргэ суох буолуула-рын бири халыһынан туруорбакка, кыра участааһардаах нэһиликтэргэ тохтуохха сөп этэ.

Биллэрин курдук, дьон-сиргэ-уонна тардыһан кыра участааһарга олохсуйуута, киһилэр кэ-пээһиннэрэ, улаатыллар бара турар. Оттон сельскэй Сэбиэткэ сүүсчэнэ иһин олохтор кыра участааһыттан депутат иһин-үс эрэ буолар. Онон участааһарын ымааһаларын баһа-рыыга-сельсовет сессиятыгар нуоластаан үкүсүн ыһаатарылаах хаалаллар. Маньык сирдэргэ Сэбиэттэр баарбадаллар да нэһиликтэрини кыра участааһарын олохтоохторун иһитиэ-тэрин үтүрүйэр оруолу ылааллар. Бири үкүсүн ол иһин кыра участааһар олохтоохторо урунку нэһиликтэри, киһилэр сирдэрин чөлүгэр тү-һэрини туруорсааллар. Онон маньык нэһи-ликтэр киһилэр уонна кыра участааһара олохторун-дьаһахтарын нэһилиэнньэлэрин муһ-наһынан быһаараллара, ону олохтоох дьаһал-та олоххо киллэрэрин курдук дьаһанан оло-роллоро сөп буолсу.

Оройуон сайдыытын сүрүн хайысхаларын барыһын оройуон дьаһалтатын сэбиэтин уон-на народнай депутаттар оройуоннаагы Сэбиэт-тэрин кыра сэбиэтин холбоһуктаах муһунах-тарыгар дьууллэһэн баран оройуон нэһилик-нэтиин билитигэр таһаарабыт.

Оройуон хаһыатын нөһүө, суругунан эһини этиниэтигэр күүтэбит, олох барыл тохсунуу-га оройуон Сэбиэтигэр бигэртэтиллиитигэр учуоттаныахтара.

Народнай депутаттар оройуоннаагы Сэбиэттэрин председателэ А. ЗАХАРОВ. Оройуон дьаһалтатын баһыныа И. СИВЦЕВ.

